

Saffet Köse, İslam Hukukunda Hakkın Kötüye Kullanılması, İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2018, 295 Sayfa, ISBN 9789755481135

Burcu BEKTİK TAZEGÜL

Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

İslami Araştırmalar Enstitüsü

Graduate Student, Ankara Sosyal Bilimler University Institute of Islamic Studies

Ankara/TÜRKİYE

burcubtazegul@gmail.com | orcid.org/0009-0007-7127-303X

Öz

Günümüz hukuk sistemlerinde kanuni düzenlemelere konu olan hakkın kötüye kullanılması kavramı, İslam hukukunda ilk dönemlerden itibaren geniş şekilde uygulanmıştır. Saffet Köse, incelenen eserde bu önemli kavramı ele almaktadır. Yazar, İslam hukukunda hakkın kötüye kullanılması kavramını mezheplerin görüşlerine de yer vererek detaylı bir şekilde incelemiştir. Kavramın batı hukukundaki tarihsel gelişimini ve bugünkü görünümünü de ele alarak okuyucuya karşılaştırma imkânı sunmaktadır. Eserde, İslam hukukunda uygulama alanı bulan hakkın kötüye kullanılması prensibinin batı hukukuna etki etmiş olabileceği düşüncesini destekleyen detaylar yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Hukuk, Hak, Hakkın Kötüye Kullanılması

Saffet Köse, Abuse of Rights in Islamic Law, Istanbul: M.Ü. Faculty of Divinity Publications, 2018, 295 Pages, ISBN 9789755481135

Abstract

The concept of the abuse of rights, which is subject to legal regulations in contemporary legal systems, has been widely applied in Islamic law since its early periods. Safet Köse addresses this significant concept in the examined work. The author thoroughly examines the concept of the abuse of rights in Islamic law, including the perspectives of

Geliş/Received: 26.03.2023 | **Kabul/Accepted:** 29.06.2024 | **Yayın/Published:** 30.06.2024

Atıf/Citation: Bektik Tazegül, Burcu. "Saffet Köse, İslam Hukukunda Hakkın Kötüye Kullanılması, İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2018, 295 Sayfa, ISBN 9789755481135". *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 43 (Haziran 2024), 349-356./Bektik Tazegül, Burcu. "Saffet Köse, Abuse of Rights in Islamic Law, Istanbul: M.Ü. Faculty of Divinity Publications, 2018, 295 Pages, ISBN 9789755481135". *Journal of Islamic Law Studies* 43 (June 2024), 349-356.

different schools of thought. Furthermore, the author provides the reader with the opportunity to compare the historical development and current appearance of the concept in Western law. The work also presents details supporting the notion that the principle of the abuse of rights, which finds application in Islamic law, may have influenced Western law.

Keywords: Islamic Law, Law, Right, Abuse of Rights

Hukuk düzeni kişilere çeşitli haklar tanımakta ve bu hakları amacına uygun kullanıldığı sürece korumaktadır. Kişinin bir hakkı verilmiş amacına aykırı olarak kullanması ve bunun neticesinde başkalarının zarar görmesi ya da zarar görme tehlikesiyle karşılaşması hâli, hakkın kötüye kullanılması olarak nitelendirilmektedir. Hakkın kötüye kullanılması; hakkın mutlak olmadığı düşüncesine dayanmaktadır. Ülkemizdeki kanuni düzenlemede ise "bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasını hukuk düzeni korumaz" şeklinde yer almıştır. Günümüz modern Batı kanunlarında da yer alan bu kavram, İslam hukukunda ilk dönemlerden itibaren geniş şekilde tatbik edilmiştir. Saffet Köse, kaleme almış olduğu bu eserde; hakkın kötüye kullanılmasının, Batı'da uzun süre benimsenen hakların mutlaklığı ve ferdiyetçilik akımının toplumda olumsuz sonuçlara yol açması neticesinde bir teori olarak tartışılmaya başlandığını ve bir kavram olarak son yıllarda ortaya çıktığını ifade etmiştir. İslam hukukunda ise, bu kavramın böyle bir tecrübeye gerek kalmaksızın, doğrudan kaynaklarda yer aldığını ve geniş bir şekilde uygulandığını vurgulamıştır. Yazar eserinde; İslam hukukunda hakkın kötüye kullanılmasını detaylı bir şekilde incelemenin yanı sıra kavramın Batı hukukundaki tarihsel gelişimini ve günümüzdeki görünümünü de okuyucuya aktarmıştır. Köse, mevcut literatürde konu hakkında bazı önemli noktaların eksik bırakıldığını tespit etmiş ve bunu gidermek amacıyla bu çalışmayı yapmıştır. Eser, bu bağlamda önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Ülkemizde hakkın kötüye kullanılması kavramını ele alan az sayıda çalışma mevcuttur. İncelenen eser hakkın kötüye kullanılması kavramını tüm yönleriyle irdeleyen kapsamlı bir çalışma olarak ön plana çıkmaktadır.

Eserde konuların işleniş sırası şu şekildedir: Yazar, giriş bölümünde, İslam hukukunda ve Batı hukukunda hak kavramını tartışmalı hususlara da yer vererek ele almıştır. Birinci bölümde hakkın kötüye kullanılması teorisinin vaz'ını ve çeşitli hukuk sistemlerindeki durumunu açıklamıştır. Daha sonra konuyu İslam hukuku bağlamında incelemiştir; ikinci bölümde İslam hukukunda hakkın kötüye kullanılması yasağının delillerini, üçüncü bölümde İslam hukuk doktrininde hakkın kötüye kullanılmasını ve dördüncü bölümde hakkın kötüye kullanılmasının hukukî sonuçlarını ele almıştır.

Giriş bölümünde "Hakkın kötüye kullanılması" nazariyesinin varlığından söz edebilmek için öncelikle bir hakkın bulunması gerektiğini ifade eden yazar, bu sebeple

ilk olarak hukuk literatüründe tanımı, mahiyeti ve kullanımı etrafında bazı tartışmalar bulunan hak kavramı üzerinde durmaktadır. İslam hukukunda hakkın inkârına dayanan bir tartışma bulunmadığını ancak Kur'ân-ı Kerîm ve Hadislerde geniş şekilde yer alan bu kavramın tanımı hususunda İslam hukukçularının görüş birliğinde olmadığını belirtmektedir. Hak kelimesinin sözlük anlamı ve istilâh tanımları üzerinde durduktan sonra bunları değerlendirerek Fethi Dirîni'nin, "Belli bir menfaati gerçekleştirmek için bir şey üzerinde ya da diğerinden bir edayı talep konusunda hukuk düzeninin bir yetki olarak tanıdığı aidiyettir." şeklindeki tanımını hak kavramına dair yapılan en tutarlı tanım olarak ifade etmektedir. Daha sonra bu tanım ışığında hakkın özelliklerini ele alan müellif, hak çeşitlerine, hakkın sahibine, mahiyetine ve sağladığı yararın genel ve özel oluşuna göre sırf Allah hakları, kul hakları ve karma nitelikli haklar olarak taksim etmiş ve bu taksimin, ferdî haklarla toplumsal hakların birbiriyle ne kadar yakın irtibatla olduklarını göstermesi bakımından önemli olduğunu, ferdî haklarda dahi belli oranda toplumsal hakkın kendisini gösterdiğini ve bunun hakkın kötüye kullanılması nazariyesinin temellerinden birisini oluşturduğunu vurgulamıştır. Ayrıca hukuk düzeni hakka dayalı her menfaati tanınmalı ve korumalı mı sorusundan hareketle hakkın kullanımı hususunda ferdiyetçi görüşe ve sosyal görüşe değinmiştir. Yazarın bu görüşleri ele alması, hakkın kötüye kullanılması kavramının ortaya çıkışının temellendirilmesi bakımından önemlidir. Müellif, İslam hukukunda hak kavramını açıkladıktan sonra bölümün devamında Batı hukukunda hak kavramını ele almıştır.

Yazar birinci bölümde, hakkın kötüye kullanılması kavramını, kavramın tarihçesini, benzer kavramlarla mukayesesini, hakkın kötüye kullanılmasının kısımlarını, uygulama alanını ve hakkın kullanımında suistimalin ortaya çıktığı halleri ayrı başlıklar altında incelemektedir. Bir teori olarak yeni ortaya çıkmış olan hakkın kötüye kullanılmasının köklerinin eskiye dayandığını, bu teori kapsamında yer alan konuların hem İslam hukukunun iki temel kaynağı olan Kur'ân-ı Kerîm ve Hz. Peygamber'in sünnetinde hem de doktrinde geniş şekilde yer aldığını ifade etmektedir. Klasik İslam hukuku eserleri meseleci bir yöntem izlenerek yazıldığı için, günümüz hukuk nazariyelerinin aynı sistematik içinde bu eserlerde bulunmasının güç olduğunu ancak bu kitaplarda yer alan "et-te'annüt" kavramının hakkın kötüye kullanılmasına denk düştüğünü belirtmiştir. Hakkın kötüye kullanımını çağdaş hukuk sistematiğine göre ele alan İslam hukukçularının ise kavramın isimlendirilmesi ve tanımı hususunda görüş ayrılığı içinde olduğunu, hatta bazılarının konuyu ele alırken tanım yapmaktan özellikle kaçındığını ifade etmiştir. Bu bağlamda eserlerinde hakkın kötüye kullanılması kavramına "et-te'assüf" şeklinde yer veren çağdaş İslam hukukçularının isabetli davrandığını belirtmiştir. İslam hukukçularının benimsediği ortak bir tanımın bulunmadığını belirterek hakkın kötüye

kullanılması kavramını, “Hakkın, veriliş gayesi dışında veya bir başkasına zarar verme kastıyla ya da zarar verecek şekilde kullanılmasıdır.” şeklinde tanımlamıştır.

Yazar, bölümün devamında hakkın kötüye kullanılması nazariyesinin tarihçesini ve batı hukukunda ortaya çıkışını ele almaktadır. Söz konusu nazariyenin batı hukukunda ortaya çıkışından söz ederken, bir teori halinde olmasa da kavramla ilgili münferit bazı hallerin Roma hukukunda görüldüğünü ifade etmektedir. Batı hukukunda bu teoriyi ortaya çıkaran asıl sebebin 1789 Fransız devriminin güçlendirdiği ferdiyetçilik akımının açmazları olduğunu, hakkın kötüye kullanılması kuramının, ferdiyetçi hukuk anlayışından sosyal hukuk anlayışına doğru geçişin bir mahsulü olduğunu vurgulamıştır. İslam hukukunda ise hakkın kötüye kullanılması nazariyesinin bin dört yüz yıllık bir geçmişi olduğunu, üstelik bu teori kapsamına giren konuların bugünkü Batı hukukundan çok daha geniş bir şekilde ele alınıp uygulandığını ifade etmiştir. İslam hukukçularının, hakkın kötüye kullanılmasının kaynaklarını işleterek bu konuda zengin uygulama örnekleri ortaya koyduğunu ve bu hususun İslam hukuku alanında araştırma yapan bazı Batılı müelliflerin de takdirini kazandığını belirtmiştir. Batı’da bir norm olarak hakkın kötüye kullanılması prensibinin ilk defa 1794 yılında Prusya Devletleri Kanunu’nda geniş bir şekilde düzenlendiğini ancak bu kanunun ferdiyetçilik akımının tesirini kırmadığı için etkili olmadığını belirtmiştir. 1804 Fransız Medeni Kanunu’nda hakkın kötüye kullanılması prensibini düzenleyen bir hüküm olmamasına rağmen bu nazariyenin kurulmasında en önemli rolü oynayan ülkelerden birisinin Fransa olduğunu ifade etmiştir. Fransız istinaf mahkemesinin medeni kanunun haksız fiili düzenleyen maddesini geniş şekilde işletmek suretiyle hakkın kötüye kullanılmasını önleyen ve batı hukukunda nazariyenin ilk tatbikatı olarak nitelendirilen bir karar verdiğini belirtmiştir. Bu kararda, Colmar istinaf mahkemesinin, sırf komşusunun manzarasını kapatmak amacıyla kendisine hiçbir faydası olmayan bir baca inşa ettiren mülk sahibi aleyhine bacanın yıktırılması kararı vermiş olduğunu aktarmıştır. Ardından Hz. Peygamber (s.a.v)’in, bir kimsenin komşusunun binasından daha yüksek bina yaparak onun rüzgarını engellemesini yasaklamış olduğu hadis-i şerifinden söz etmiştir. Colmar istinaf mahkemesi kararının, bu hadisle paralellik arz ettiğini belirtmiştir. Yazar vurgulamış olduğu bu benzerliğin, İslam hukukundaki hakkın kötüye kullanılması prensibinin batı hukukuna etki etmiş olabileceği düşüncesine zemin hazırladığını ifade etmiştir. Köse’nin yapmış olduğu bu tespit eserin öne çıkan detaylarından biridir.

Yazar, hakkın kötüye kullanılmasıyla sıkça karıştırılan kanuna karşı hile ve haksız fiil kavramlarını mukayeseli bir şekilde ele alarak benzer ve farklı yönlerini irdelemiş ve örneklerle somutlaştırmıştır. Haksız fiilde hukukun açık bir kaidesine aykırılık olduğunu; hakkın kötüye kullanılmasında ise bir hukuk kaidesine şekil olarak

uygunluğun söz konusu olduğunu ancak hakkın kullanımı sebebiyle ortaya çıkan zararı hukuk düzeninin tanımadığını ifade etmiştir. Kanuna karşı hilede inhirafı söz konusu olan şeyin bir kanun maddesi olduğunu ve hilenin başka bir maddeden kaçmak için yapıldığını; hakkın kötüye kullanılmasında ise gayesi dışında kullanılan şeyin bir hak veya yetki olduğunu belirterek söz konusu kavramlar arasındaki farkı oldukça anlaşılır şekilde ele almıştır. Nitekim, yazarın kanuna karşı hile konusunda da detaylı bir çalışması bulunmaktadır.

Yazar hakkın kötüye kullanılması kavramını İslam hukukçularının genel yaklaşımına uygun olarak hakkın aktif olarak kötüye kullanılması ve pasif olarak kötüye kullanılması şeklinde iki kısma ayırmıştır. Hakkın aktif olarak kötüye kullanılmasını, kavramın ilk akla gelen şekli olarak tanımlamaktadır. Hakkın pasif olarak kötüye kullanılmasını ise; bir kimsenin malına diğer bir kimsenin ihtiyaç duyması durumunda, meşru bir mazereti bulunmaksızın malından istifade ettirmemesi hâli olarak nitelendirmektedir. Köse, İslam hukukunun hakkın kötüye kullanılması teorisi konusundaki bu yaklaşımını, kendine has ayırıcı özelliklerinden birisi ve ufkunun genişliğinin bir göstergesi olarak değerlendirmiştir.

Müellif bu kısma kadar hakkın kötüye kullanılması kavramını analiz etmiş ve hakkın hangi hallerde kötüye kullanılmış olacağı hususunu belirginleştirmiştir. Akabinde konunun daha iyi kavranabilmesi amacıyla, hakkın kullanımında suistimalin ortaya çıktığı halleri örneklendirerek ele almıştır. Öncelikle, hakkın kötüye kullanılmasının en eski ve köklü ölçütü olduğunu belirttiği hakkın ızzar kastıyla kullanılması halini açıklamaktadır. Bu ölçütün hakkın kötüye kullanılmasının subjektif kriteri olduğunu vurgulamaktadır. Eğer kişi hakkını iyi niyetle kullanıyorsa ve ızzar kastı taşımıyorsa, hakkın kullanımından doğan zararın fahiş olması halinde dahi bir suistimalden söz edilemeyeceğini belirtmektedir. Hakkın ızzar kastıyla kullanımına örnek olarak; ortak malın tamirinden ortağını zarara uğratmak kastıyla kaçınma, müşterek malın taksimini ortağa zarar vermek amacıyla talep etme, kendi hasadını yakarken komşu tarlaya bilekrek yangın sıçratma, kocanın ölümle sonuçlanacak hastalık halinde mirastan mahrum bırakmak kastıyla karısını boşaması, dava açma hakkının suistimali hallerini alt başlıklarda açıklamıştır. Hakkın kullanılması sonucunda fahiş zararın ortaya çıkmasının da hakkın kötüye kullanılması hallerinden olduğunu ifade etmiştir. İmam Şâfiî, bu mezhepten bazı hukukçular ve bazı Hanefî alimler dışındaki dört mezhep ulemasının, hakkın kullanımı neticesinde ortaya çıkan fahiş zararı hakkın suistimali olarak değerlendirdiklerini belirtmiştir. Kullanılan hakkın üçüncü şahıslar için umumî bir zarar meydana getirmesini; hak kullanıldığında meşru bir menfaatin ortaya çıkmaması ya da sırf zararın ortaya çıkmasını ve menfaatler arasında aşırı orantısızlık bulunmasını da

hakkın suistimali halleri olarak zikretmiştir. Bu ölçütleri de örneklerle somutlaştırarak anlatmış ve konunun tamamında hukukçuların görüşlerine ve mezhepler arası görüş ayrılıklarına da yer vermiştir. Bölümün son kısmında ise; çeşitli hukuk sistemlerinde hakkın kötüye kullanılmasını ele alarak kavramın Batı hukukundaki görünümünü detaylandırmıştır.

Yazar, eserin ikinci bölümünde, hakkın kötüye kullanılması yasağının delillerini ele alarak kitap, sünnet, kıyas, sahabe tatbikatı, istihsan, sedd-i zera'i' ve maslahat ilkesi başlıkları altında her birini hakkın suistimali yasağına delaletleri yönünden incelemiştir. Kavramın Kur'ân-ı Kerîm'deki delillerini irdelerken ilk olarak ayetin nüzulünden önceki duruma değinmiş, ardından ayet nazil olduktan sonra hangi hakkın suistimalinin yasaklandığını açıklamıştır. Kur'ân-ı Kerîm'de hakkın kötüye kullanılması yasağını temellendirebilecek pek çok ayet bulunduğunu, bu ayetlerin önemli bir özelliğe sahip olduğunu, bazı hakların kötüye kullanıldıkları için ayetlerle sınırlandırıldığını, bununla birlikte mevcut sınırları içerisinde de suistimalinin yasaklandığını ve böylece hakkın kötüye kullanılması kapısının sıkı sıkıya kapatıldığını vurgulamıştır. Ardından kavramın İslam hukukunun ikinci kaynağı olan sünnettaki yeri üzerinde durmuş ve kavramla ilgili pek çok hadis-i şerifi ele alarak her başlığı Hz. Peygamber (s.a.v)'in uygulamaları, mezheplerin ve hukukçuların görüşleri ışığında açıklamıştır. Diğer delilleri de konu bağlamında inceleyerek mezhepler arasındaki görüş ayrılıklarına yer vermiştir.

Eserin üçüncü bölümünde yazar, İslam hukuk doktrininde hakkın kötüye kullanılmasını ele almıştır. Konuyu Hanefî, Malîkî, Şafîî ve Hanbelî mezheplerine göre değerlendirmiştir. Mezhep alimlerinin görüşlerine yer vererek konuyu örneklerle temellendirmiş ve mezheplerin hakkın suistimali teorisi karşısındaki tutumlarını tespit etmiştir. Müellif, kavram hakkında Hanefî mezhebinin görüşünü tespit ederken, Hanefî mezhebine mensup bazı alimlerin kitaplarında yer alan, Ebû Hanîfe'nin hakkın suistimali konusunda oldukça ferdiyetçi bir yaklaşımı benimsediği iddiasının doğru olmadığını şu şekilde temellendirmektedir: Söz konusu kaynaklarda, Ebû Hanîfe'nin "kişi başkasına zarar verse de kendi hakkını dilediği gibi kullanabilir" şeklinde bir görüşü benimsediği iddiasının yer aldığını belirtmektedir. Bu iddiayı öne sürenlerin dayanağının, Ebû Hanîfe'nin, komşusunun kendi duvarının dibine su kuyusu açtığından şikâyet eden kişiye, kuyu yakınında bir fosseptik çukuru açmasını; başka bir rivayete göre de komşusunun buzhane yaptığını söyleyene, onun yakınında fırın yapmasını tavsiye ettiği yönünde nakiller olduğunu belirtmektedir. Köse, tartışmalı olan bu hususta bir sonuca ulaşabilmek için öncelikle konu ile ilgili görüşlerin değerlendirilmesi, ardından nakledilen olayda varlığı iddia edilen hükmün arkasındaki delillerin ve gerekçelerin tespit edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ebû Hanîfe'nin bu konu bağlamında nakledilen farklı

tutumlarının olduğunu ve iki talebesi ile de bazı görüş ayrılıklarına düştüğünün iddia edildiğini zikretmiştir. İlk dönem bazı Hanefî alimlerin görüşlerine yer vererek bu dönemde birtakım ferdiyetçi görüşlerin yer aldığının tespit edildiğini ancak Hanefî mezhebi imamlarının ve bu mezhebe mensup alimlerin hakkın kullanılmasında bu kadar sıkı bir ferdiyetçiliği benimsemediğini ifade etmiştir. Bu alimlerin görüşlerine yer vererek düşüncesini temellendirmiştir. Ebu Hanife'nin ferdiyetçi bir yaklaşımı benimsediği iddiasına konu olan olayın kesinliği hususunda bir açıklık olmadığı, bu naklin "hikâye olunur ki", "rivayet olunur ki" gibi kesinlik taşımayan ifadelerle yapıldığı ve rivayetin muhtemelen Ebû Hanife'nin ince anlayışı ve keskin kavrayışıyla ilgili bir menkıbe olduğu değerlendirilmesinde bulunmuştur. Söz konusu nakillerin doğru olduğu varsayımında, Ebû Hanife'ye nispet edilen görüşü, olayın ve dönemin şartlarıyla ilgili içtihadî bir görüş olarak kabul etmek gerektiğini savunsa da yaptığı incelemelerde aynı meselelerin anlatıldığı İmam Muhammed'in *el-Asl* adlı eserinde bu bilgiye rastlamadığına dikkat çekmiştir. Ayrıca Ebû Hanife'ye atfedilen bu yaklaşımın, zarara zararla mukabele etmenin yasak olması sebebiyle hukukî olmadığını ifade etmektedir. İstihsan metodunu ve maslahat ilkesini çokça kullanan Ebû Hanife'nin, söz konusu olayda zarar-ı fahişi göz ardı etmesinin mümkün görünmediğini vurgulamıştır. Bu değerlendirmelerden sonra, Ebû Hanife ve iki talebesinin hakkın kötüye kullanılması nazariyesine delil teşkil eden görüşlerine yer vermiş; aralarında prensiple ilgili bir görüş ayrılığının olmadığını, ayrıldıkları noktaların prensibin tatbikatıyla ilgili olduğunu ifade ederek meseleyi sonuca bağlamıştır.

Yazar eserin son bölümünde, hakkın kötüye kullanılmasının hukukî sonuçlarını ele almıştır. Öncelikle bu konudaki ispat yükü ve vasıtalarına değinmiş, ardından hakkın kötüye kullanılması iddiasıyla hangi davaların açılabilceğinin ve yasağın müeyyidelerinin üzerinde durmuştur. Müellif, bir hakkın kötüye kullanıldığı iddia edildiğinde, ispat yükünün davacıya ait olduğunu ifade etmektedir. İspat vasıtalarının ise şahitlik, keşif, karine, ikrar, yemin, yeminden nükûl ve bilirkişi olduğunu belirterek ayrı başlıklar halinde açıklamaktadır. Hakkın kötüye kullanılması dava ve müeyyidelerini; içtinap davası, izâle davası, tazminat davası, ta'zîr cezası ve dinî müeyyideler olarak ele almaktadır.

Sonuç olarak; Köse, kaleme aldığı bu eserde, İslam hukukunda hakkın kötüye kullanılması kavramını Batı hukukuyla mukayese ederek detaylı bir şekilde ele almıştır. Yazarın çalışmasında batı hukukuna da yer vermesi, okuyucuya karşılaştırma imkânı tanınması bakımından faydalıdır. Meselenin, İslam hukukunda, Batı hukukunun yeni ulaştığı şekliyle çok daha önce düzenlenmiş olduğunu ve geniş şekilde uygulandığını ortaya koyması eserin öne çıkan yönlerindedir. Ayrıca eserin kaynakçasının zenginliği

dikkat çekmektedir. Yazar, konuyu ele alırken hiçbir hususu atlamamaya gayret göstermiş, her başlık altında konunun somutlaşmasını sağlayacak çokça örnek zikretmiştir. Yazar, hakkın kötüye kullanımına dair bazı örneklerle tekraren yer verse de bu tekrarlar farklı konu başlıklarında olduğu için akışı bozmamaktadır. Eserin son baskısında dikkate alındığı belirtilmiş olsa da halen yazım hataları mevcuttur. Ciddi bir birikimin ürünü olduğu açık olan bu çalışma, muhtevastaki zenginlik sebebiyle sadece İslam hukuku alanında değil, meri hukuk alanında da faydalanılabilecek önemli bir kaynaktır.

Kaynakça

Köse, Saffet. *İslam Hukukunda Hakkın Kötüye Kullanılması*. İstanbul: M.Ü. İlâhiyat Fakültesi Yayınları, 2. Basım, 2018.